

Siniša Živković

PUT MAGELANOVE MAPE
pikarski roman

Urednik
Zoran Kolundžija

Copyright © 2011 Siniša Živković
Copyright © 2011 izdanja na srpskom *Prometej*

Siniša Živković

P U T
MAGELANOVE
M A P E

pikarski roman

PROMETEJ
Novi Sad

Sinu, Milošu

SADRŽAJ

PREDGOVOR: Duge senke pohlepe 9

DEO PRVI:

ZORA U IZMAGLICAMA

SEPTEMBAR 2009: Život ili smrt	15
NOVEMBAR 1989: Razgovor u <i>Klubu književnika</i>	19
FEBRUAR 1979: Iznenadno blago.	26
DECEMBAR 1519: Slepljena kožna karta.	35
NOVEMBAR 1903: Priča o Kapitanazu Pedru.	40
JUN 1969: Bliznakinje i Jugosloven	47
APRIL 1904: Krađa.	52
AVGUST 1958: <i>Ostrvo s blagom</i>	55
MART 1493: Kolumbova podvala	58
JUN 1962: Selidbe.	64
SEPTEMBAR 1513: Otkriće Južnog mora	68
OKTOBAR 1974: Rođenje samoukog falsifikatora	71

DEO DRUGI:

OTVORENE LATICE DANA

OKTOBAR 1517: Dobrovoljno izgnanstvo	83
APRIL 1977: Ideja o „životnom udarcu”	86
MART 1978: Sestre na raskršću	91
SEPTEMBAR 1977: Zapanjujuće otkriće	94
NOVEMBAR 1520: Pacifik, najzad	108
OKTOBAR 1977: Trgovina u Budimpešti	116
APRIL 1521: Magelanova smrt.	130
DECEMBAR 1978: Provod u Njujorku.	138
SEPTEMBAR 1522: Prvi ljudi koji su oplovili Zemlju	150

DEO TREĆI:
TAČNO U PODNE

JANUAR 1979: Susret davnih ljubavnika	157
NOVEMBAR 1551: Razmaženi sin i upropašćeni otac	169
MART 1979: Prijateljstvo i pohlepa	172
JUL 1770: Nagrađena skromnost	190
APRIL 1979: Uцена	196
APRIL 1915: Dominikanac, Kladioničar i bitanga	209
MAJ 1979: Bekstvo u Srbiju	216

DEO ČETVRTI:
OKRVAVLJENO SUNCE ZALAZI

SEPTEMBAR 1979: Bolesnik i detektiv	235
OKTOBAR 1979: Ludovanje u Pataji i brige u Beogradu	243
NOVEMBAR 1979: Tumor	253
FEBRUAR 1980: Testament	257
JANUAR 1534: Obezvređeni podvig	265

DEO PETI:
PONOĆNO OTKRIVANJE BOGA

DECEMBAR 1989: Penzionisani obaveštajac	273
JANUAR 1990: Iz bureta u Kostariku	289
MART 1990: Mladi stručnjak i preobraćenik	303
OKTOBAR 2008: Otkrovenje	309
FEBRUAR 2010: Besmislena osveta	323
REČNIK	331
LIKOVNI PRILOZI	351
O AUTORU	377

PREDGOVOR:
Duge senke pohlepe

Hrišćanske dogme proždrljivo su izjele pamet Evrope srednjeg veka i ostavile je daleko iza Kine, Indije, Persije, Osmanskog carstva, arapskih i mnogih drugih zemalja Dalekog i Bliskog istoka u brojnim naukama, a naročito u sagledavanju Zemlje i njenog šara. Klasična geografska znanja paganske Grčke, nešto docnije i Rima, vekovima mukotrpnosticana promišljanjima, merenjima i iskustvom, zamenjena su kartama biblijskog poimanja sveta na kojima su bili nacrtani raj, Hrist, Adam i Eva. Crkva se, duže od milenijuma, usrdno trudila da uništi sva znanja mnogobožaca, spaljivala je stare spise ništa manje revnosno nego što je to činila kasnije inkvizicija, ali su razmišljanja klasične evropske civilizacije ipak ostala sačuvana u srednjovekovnim arapskim prepisima; kada su Mavri, počev od 711. godine, zauzeli čitavo Iberijsko poluostrvo, sa sobom su postepeno donosili i svoje prevode drevnih, dragocenih mediteranskih rukopisa i zapisa iz prethrišćanskog vremena. U osvit prekokooceanskih otkrića, s kraja 15. veka, Španija i Portugal postaju kollevka geografskog znanja rođenog na Ptolomejevom učenju i njegova dela se ubrzano s arapskog prevode na precizni i mrtvi latinski jezik, na italijanski, potom i na druge žive nacionalne evropske jezike i postaju bestseleri renesanse, a pravom enciklopedijskom erudicijom sakupljena pregnuća Ptolomeja i njegovih prethodnika se ispravljaju – dopunjuju i proširuju – i sele sa Mediterana na zemlje Atlantika.

Nekada široko nametnuta i u srednjem veku prihvaćena shvatanja – da su sva mora zatvorena i, poput jezera, okružena kopnom, a da oko Zemlje kruži uzak pojas sasvim

druge vode, nazvan Okeanus, kojim se stiže u raj i zbog čega je živim ljudima zabranjeno da njime plove – otkrićem pomorskog puta za Indiju zauvek su odbačena i ljudi postepeno uspostavljaju nove prekomorske trase do novopronađenih kontinenata i dalekih zemalja. Tada počinju bezobzirne pljačke i otimačine, eufemistički nazvane trgovinom, koje će Evropu s periferije svetskih zbivanja jednim dugim razbojničkim procesom – od 16. do 19. veka – postaviti u njihov centar.

Danas je sasvim dovoljno posetiti bilo koji čuven zapadnoevropski nacionalni muzej i shvatiti da su njegovi egzotični i prelepi eksponati oteti, a ne otkupljeni – niko pri zdravoj pameti ne bi prodao neprocenjivo blago svoje domovine, nastajalo vekovima i generacijama, na primer u Kini ili Indiji. A istovremeno, dok u istim tim muzejima posmatra grandiozne uljane slike u pozlaćenim ramovima evropskih vladara i velikaša, trgovaca i bankara, istraživača i putnika iz perioda renesanse i baroka, posetilac uvek treba da ima na umu da ga s njih gledaju krvnici, tim veći što su im portreti veći ili brojniji. Ne samo u Americi, pohlepni Evropljani su desetkovali ili i istrebili domicilna stanovništva mnogih udaljenih krajeva.

Pohlepa je jedna od najogavnijih ljudskih osobina, ali ume da bude i korisna: pohlepa za zlatom i srebrom, rubinima i safirima, slonovačom i svilom porodila je kao posledicu i pohlepu za – znanjem. Kako nešto da otmeš ako ne znaš gde je to i kako tamo da stigneš? Tako je kartografija, kao veština i kao nauka, izbila u prvi plan evropskih interesovanja, sretno se vremenski podudarivši sa pronalaskom štampe pokretnim slovima. Stare rukopisne karte zamenjuju se drvoreznim i bakroreznim i uvezuju među korice debelih knjiga koje kruže

Evropom, a posle i celim svetom poput njegove atmosfere. Znanja se, na dobrobit svih ljudi, šire brže nego što se, na njihovu nesreću, širila kuga. Nastaju kartografske škole i radionice Italije, Portugala i Španije, nordijskih zemalja, Engleske i Francuske, Nemačke i Rusije. Ali izrađuju se i tajne karte, ljubomorno čuvane u trezorima careva i kraljeva, izuzetno vredne zbog podataka o dubinama mora, o uvalama u kojima brodovi mogu da se zadrže tokom oluja, o izvorištima pitke vode, o tesnacima i moreuzima, o opasnim i nevidljivim podvodnim grebenima. A kako je prevaranata oduvek bilo, oni prave lažne, izmišljene karte nepostojećih ostrva i zemalja ili gusarskog zakopanog blaga i masno na njima zarađuju prodajući ih lakovernim ljudima. Laž se najbolje prikrije kada se zaodene istinom, najveštije i najmaštovitije varalice strpljivo su izučavale tačne podatke i vešto na njih kalemile opsene. Današnji naučnici – istoričari kartografije, vredni i pošteni ljudi, u svojim istraživanjima uglavnom prenebregavaju ove činjenice i žive u uverenju da su neke pogrešne karte jednostavo proizvod nedovoljnog znanja njihovih tvoraca. A to ponekad nije tačno.

Cene starih geografskih karata, kao uostalom i mnogih drugih antikviteta, uporno i ubrzano rastu, a s njima proporcionalno i gramzivost da se dragocene starine steknu. Ovaj roman govori o tome, priča o lakomosti i bezobzirnosti ljudi mnogih vekova i zemalja koje su se sudbinski ukrstile na jednoj te istoj geografskoj mapi i traju – duže od petsto godina – sve do naših dana.

DEO PRVI:
ZORA U IZMAGLICAMA

SEPTEMBAR 2009:

Život ili smrt

Iako nije u strogom centru, Grbavica je stambeni deo Novog Sada, u samom njegovom geografskom središtu, a imena njenih ulica kao da potiču iz nekog književnog leksikona: Čehovljeva, Gogoljeva, Puškinova i Tolstojeva, pa Šantićeva i Kišova, Lasla Gala i Šekspirova...

Gospodin Ivan Pavlović – toliko sviknut na ovo novo, lažno ime da se svog pravog imena priseti samo u vanrednim okolnostima – odnedavno živi u mirnoj i tihoj, ozele-njenoj Tolstojevoj ulici. Romana *Rat i mir* i *Ana Karenjina* seća se samo po naslovima, sadržaje im je odavno zaboravio. Zaboravio je i naslove drugih Tolstojevih dela, kao uo-stalom i štošta drugo: ove godine napunio je šezdeset dve, a prošle ga je drmnuo blagi šlog zbog kojeg se takođe sve teže seća mnogih stvari – senilnost u pamćenju džiglja mu mnogo brže nego korov u cveću. Pa ipak, iako je i mentalno i fizički oronuo, u sebi gaji istu snagu kojom je raspolagao kao mladić – tako mu se bar čini i u to želi da veruje – radoznao je i znatiželjan, stalno otkriva, poput nekog zabeze-knutog pionira, nešto novo. Za razliku od prethodnih dana, kada je obavezno odlazio taksijem, danas se prema Dunavu uputio pešice. Iz svoje ulice ulazi u Puškinovu, koja se po-sle raskrsnice nastavlja pod nekim drugim imenom, a posle sledećeg raskršća produžava se u Šekspirovu ulicu kojom se pravo izbija na *Jedro* – Jedriličarski klub Vojvodine i riblja čarda – njegovu omiljenu kafanu.

Kišica čas malo sipi, čas malo jače pada, ali ne toliko da bi ga prisilila da iz kragne vindjakne izvadi i stavi kapu-ljaču. Voli da kisne, zbog čega zaista retko nosi kišobran, i

nikada nije smatrao da od kiše treba panično bežati u neko sklonište, kako se to u Srbiji uobičajeno čini i što ga izuzetno nervira.

Nekako se dogegao do Šekspirove, ušao u nju njenom levom stranom, s koje je i Limanski park, ali onda je osetio da ga snaga izdaje: zavrtele mu se u glavi i primetno se zadihao. Ništa, pomislio je, sešće ovde na uličnu klupu da se malo odmori i popuši cigaretu.

Sedi na mokroj klupi, puši i posmatra. Iako je blizu velike raskrsnice, i iako je podne, automobila skoro da nema, pešaka još manje, tokom čitave šetnje nije ih video ni desetak. A u ovom trenutku na ulicama nema baš nikog, toliko je pusto da pejzaž izgleda nadrealno, liči mu na neku Magritovu sliku. E pa, zadovoljno se prisetio očekujućeg kontrasta, u *Jedru* će biti obrnuto, nedelja je i kafana će biti ispunjena do poslednjeg mesta, naročito na spratu na kojem se igra preferans.

Misao mu nevezano skakuće s teme na temu, sa sina na njegovu devojkicu, sa provoda na beogradskim splavovima do ručkova na tajlandskim, s jedne na drugu skorašnju obavezu, recimo prebacivanja novca sa deviznog na dinarski račun radi plaćanja komunalija.

Ne može da shvati zbog čega mu se u dušu iznenada uvukla nejasna, ogromna strepnja. Ne može ni da odredi sa čim je ona u vezi, na šta se odnosi, ali je oseća sve jače. A onda ga hvata strah, a odmah potom i panika. Šta se dešava, zaboga!?

Decu je primetio kako mu prilaze oko dva minuta ranije, s leve, dunavske strane, još su bila udaljena nekih 300-400 metara, ali kako nije imao naočare za daljinu nije tačno mogao ni da kaže koliko ih je. Četvoro, možda petoro, svi

u vindjaknama i sa navučenim kapuljačama ili kapama. S njima je i pas, crn je, ne može da mu odredi rasu.

Sada zapaža nešto čudno: deca kao da mu prilaze u doskocima od po deset ili dvadest metara, primiču se kao u filmu u kojem su mnogi kadrovi hodanja isečeni i izbačeni, a ostavljen tek poneki snimak. Čini mu se da su do njega stigla za nekoliko sekundi. Zaustavljaju se tačno ispred njegove klupe, formiraju nepravilan polukrug i nemo ga gledaju.

Na prvi pogled, sasvim obična deca. Mala, liče na đakeprvake. Tri devojčice i dva dečaka. A onda iznenada počinju da se smeju i Ivan zapanjeno gleda u njihove žute, prljavožute, razmaknute trule zube. I istovremeno shvata da ovo nije dečji smeh, ovo je promukli, iskidani, ludački smeh nekih veoma starih ljudi, smeh koji više liči na kašljanje nego na smejanje.

Iz grupe se izdvojila najniža devojčica, na kratkom povocu vodi onog crnog psa, prestaje da se smeje i prilazi mu i dodiruje ga ručicom. Ivan ne može da odvoji pogled od njenih očiju, a one, krvavocrvene, nemaju zenice.

– Čiko, čiko, pa ti si mrtav! – kaže mu dete i pada u neobuzdan, divlji, pravi dečji smeh.

Razmišlja šta da odgovori, ali naglo mu priskače pas, otvara čeljust, smrad mu se iz njihove dubine zabija pravo u lice i baca ga visoko iznad klupe, kao da ga je šutnuo.

Ivan sada lebdi iznad klupe i vidi sebe kako sedi, a deca mu prilaze bliže. Samo što to više nisu deca, to su neke pogurene babe i dede, a on je u kratkim pantalonama, ima nekih sedam-osam godina i ovi stari ljudi nude ga šarenim bombonama, a njemu najbliža i najniža bakica dodaje mu paklicu žvaki „balonki“. Da, i pištaljku sa propelerčićem koji

se strašno brzo okreće kada se u nju snažno duva, što dobro zna zato što je kao dečak to bezbroj puta iskusio.

Čak i s ove udaljenosti, i uprkos tome što nema naočare, Ivan jasno vidi na licu malog Ivana svu neodlučnost šta prvo da stavi u usta: žvaku ili pištaljku? Pomisli nešto da kaže, da ga posavetuje, a onda se seti koliko je mrzeo da sluša savete svojih roditelja kad je bio u tom uzrastu. Neka odluči sam!

Osvrnuo se i pogledao oko sebe. Svetlo je sivkastobelo, difuzno i toliko gusto da liči na mlečno staklo, a iz njega se pomaljaju neodređene, lelujave senke koje dobijaju ljudske obrise, pa i likove. Okružuje ga neki njemu nepoznat svet, žene i muškarci, nešto mu govore, ali on ne čuje šta.

Opet je pogledao dole, da izvidi šta radi mali Ivan na klupi, samo što se ispod njega više ne vidi nijedan detalj, kao da se podigao nebu pod oblake i jedva razaznaje ulice i raskrsnice, kao da gleda iz aviona. Pokušava da se pokrene, pokreti su uzaludni, lebdi poput nekog beznogog i bezrukog balona. A onda se začudi što se sve više oseća sve bolje. Ne zna razlog, ne zna zašto ga odjednom obuzima tolika veselost, opet pokušava da vidi ljude oko sebe, samo što oni više nisu nepoznati, naprotiv, sada gleda u svog davnašnjeg druga, advokata Šeću, koji mu nešto brzo govori, tu su i Kolja i Dule, vlasnici *Jedra*, pa konobarica Nada, pa Jadranka... Ambijent se zatim naglo menja, njegovi prijatelji brzo nestaju, oko njega su iznova nepoznata lica, svi su u belim mantilima, a iznad glave mu proleću bleštave bele plafonjere. I čuje ispod sebe tandrkanje škripavih točkova bolničkih kolica koja ga negde odvoze i poslednjim delićem svesti pita se kuda: u dalji život ili u smrt?

NOVEMBAR 1989:

Razgovor u *Klubu književnika*

Davo će ga znati zašto, struja je tada u prohladnim danima često nestajala. Tako je bilo i večeras, žamor je u trenu nakratko prekinut kad je nestalo svetlo, ali konobari su bili spremni i samo su utrčali sa dugačkim i debelim svećama. Utakli su ih u pripremljene svećnjake ili polepili na tacne, atmosfera je intimnijim svetlom postala prisnija i prijatnija, a graja se ubrzo udvostručila.

U prvoj, centralnoj sali uglavnom su sedeli pesnici, pretežno ijekavci, pristigli iz raznih urvina i sa pašnjaka, uglas su i nametljivo deklamovali svaki svoje stihove, dobro podnapiti rakijom i vinjakom. Nemaju para za večeru pa ih zato piće brže i jače hvata. Puni su narodnih poslovice i doskočica, Njegoševih mudrosti, bapskih recepata protiv šuljeva, čistog vazduha, neba i prirode svog zavičajnog dinarskog pejzaža. Sve su to sledbenici Vuka Karadžića, potomci Filipa Višnjića, gospodari Crne Gore i Brda, vojvode i serdari Udruženja književnika Srbije.

Leva, luksuzna sala priča je za sebe. U njoj nema književnika, pisci nemaju novac da je sebi priušte, tu sede direktori i movatori, lovani u uglacanim crnim cipelama i skupim odelima, u društvu dekoltovanih i uvek nasmejanih plavuša. Razgovori su neobavezni, ležerni, uglavnom se prepričavaju doživljaji iz Pariza, Londona, Njujorka, ne i iz manje slavni gradova. Kao predjela smenjuju se gušćje džigerice i tatarski bifteci, potom stiže obavezno jagnjeće pečenje s pekarskim krompirom za gospodu, za dame lakša hrana, pastrmke ili smuđ „orli“, žene se čuvaju za čuvene Ivine kremplete sa šlagom.

Gos'n Ivo i Buda vode *Klub književnika* decenijama, imaju najbolju kuhinju u gradu i izgradili su reputaciju višu od najviše zgrade Beograđanke. Nije bilo čuvenog glumca, režisera, pisca, političara ili ma koga iz belog sveta ko je posetio Beograd a da nije bio na večeri u klubu, i Ivo zato ima niz fotografija s Orsonom Velsom, Đinom Lolobriđidom, Klaudijom Kardinale, Šarlom Aznavurom, Karajanom, Okudžavom, Džonom Apdajkom, Romanom Polanskim – bile bi potrebne desetine stranica da se nabroje sva slavna imena. Zbog toga je *Klub književnika* prestižno mesto i petkom, a naročito subotom, upravo kakva je ova, mesto za večeru obavezno mora da se rezerviše. A ako posetilac to propusti ili zaboravi da uradi, može da ode u desnu, najmanju salu u nadi da će naći neku nezaposednutu stolicu – ako bude imao mnogo sreće.

U ovoj sali sede ljudi vrlo neujednačenih godina, najrazličitijih zanimanja, ima tu i slikara, lektora i korektora iz izdavačkih kuća, bibliotekara i knjigovođa, nađe se i po koji pokeraš ili džeparoš, pa i po koji gost koji nije planirao da dođe. Ili dva, što je slučaj noćas.

Miloš i advokat Vasić, koji su pristigli slučajno, prethodno napustivši obližnju kafanu u kojoj su loše večerali, nameravali su da se smeste bilo gde i poruče nešto čestito za jelo – bili su gladni, malopredašnji drvenasti roštilj skoro da nisu ni probali, ostavili su pune tanjire.

Upoznali su se u kafani *Smederevo* na ugovorenom susretu, advokat je kao znak raspoznavanja na stolu imao otvoren rokovnik. Miloš je bio poprilično iznenađen kada je to popodne nevoljno prekinuo dremanje, podigao telefonsku slušalicu posle poduže zvonjave i čuo čoveka koji se predstavio kao advokat Vasić i zamolio ga da se što pre